

Jelenfi Gábor – Szegedi Péter:

A radikális változás éve

Politikai közvélemény 2009

A politikai preferenciák trendjei

A 2009-es esztendőről szóló írásunknak, a Forsense havi gyakorisággal végzett politikai-közéleti tárgyú közvélemény-kutatásai* alapján készített összefoglalójának több okból is a „radikális változás éve” címet adtuk. Egyrészt radikális változások történek a politikában: öt év után új miniszterelnöke lett az országnak, a júniusi EP-választás egyik nagy nyertese pedig az önmagát is radikális jelzővel illető Jobbik. Másrészt – a közvélemény-kutatások tanúsága szerint - radikálisan átalakultak a politikai preferenciák. Évekig úgy tűnt, hogy Magyarország egy lépésre van a kétpártrendszer kialakulásától, és az igazán jelentős mozgások a Fidesz és az MSZP támogatottságában történnek. Ez történt tavaly is: míg az MDF és az SZDSZ bázisa rendre a parlamentbe jutáshoz szükséges 5 százalék alatt volt, addig a Fidesz a 2008. márciusi népszavazást követően megerősödött, az MSZP pedig meggyengült. Így 2008 tavaszán a biztosan szavazó pártot választók körében a Fidesz előnye már közel 50 százalékos volt, viszont a kisebbségi kormány helyzetének stabilizálása után, a gazdasági válság kiteljesedésével párhuzamosan és a válság kormányzati kezelésének megkezdésével, év végére a különbség 15-20 százalékra apadt.

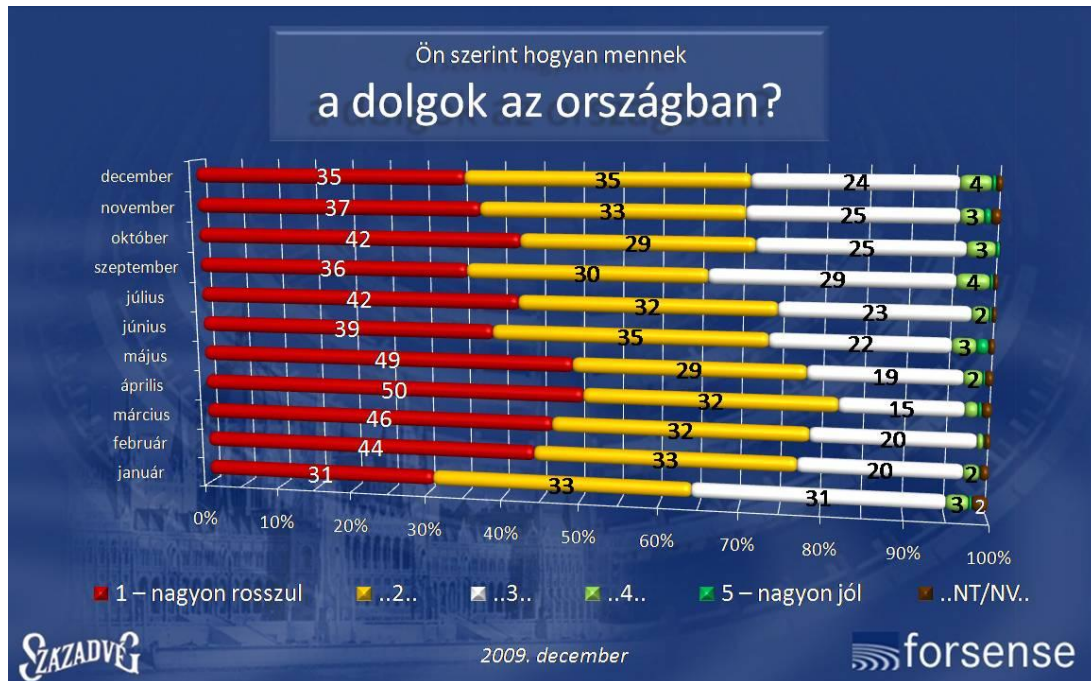
2009-ben ezzel ellentétes folyamat zajlott, ezúttal ugyanis a kis pártok kerültek előtérbe. Az év második felére az SZDSZ támogatottsága gyakorlatilag mérhetetlenné vált (1% alá esett az összes megkérdezett körében), ezzel szemben a Jobbik a biztosan szavazó pártot választók körében hónapról-hónapra jobban, júniustól 10 százalék körül, vagy afelett szerepelt. Az MDF és az év elején még ismeretlen LMP támogatottsága ugyan soha sem érte el a parlamentbe jutáshoz szükséges 5 százalékos értéket, de sokszor megközelítette azt (kivéve természetesen az MDF esetén az EP választáson megjelentek szavazatarányait).

2009 első felét döntően meghatározta a gazdasági válság által is okozott rossz lakossági közérzet. Februárban már a kérdezettek közel fele mondta azt, hogy véleménye szerint nagyon rosszul mennek a dolgok az országban. A kérdésre adott 1-5 osztályzatokból képzett közérzet index 20 pontra zuhant, ami 7 ponttal volt alacsonyabb a januárhoz képest. Történelmi mélypontnak számított a 20 pontos érték, ám a márciusban regisztrált 18 ponttal ez a „rekord” is megdőlt. Az ország pesszimista állapotát

* A Forsense saját és a Századvéggel közös választáskutatási programjának keretében végzett adatfelvételei legalább havi rendszerességgel vizsgálták a különböző közélettel, gazdasággal és politikával kapcsolatos vélekedéseket. A felmérések 1000 fős mintákon készültek a felnőtt magyar lakosság körében, CATI-módszerrel, standard omnibusz kérdőíveken. A minták összetétele a legfontosabb szocio-demográfiai tényezők szerint (nem, kor, régió, lakóhely településtípusa, iskolai végzettség) megfelelt a felnőtt magyar lakosság arányainak.

jelezte, hogy még az MSZP szavazói közérzet indexe sem közelítette meg a közepes értéket (36 pont), a Fidesz szavazóinak pontszáma ennek csupán harmada (12 pont) volt. Az MSZP támogatottsága az összes megkérdezett körében 11, a biztos pártválasztóknál 21 százalékra esett le, miközben egekbe szökött a kormány leváltását szándékozók aránya, valamint mélypontra került a kormány pozitív értékelésének és Gyurcsány Ferenc miniszterelnöki alkalmasságának mutatója is.

1. ábra

Ilyen körülmények között mondott le Gyurcsány Ferenc és választotta a parlament miniszterelnöknek Bajnai Gordont. A 2009 áprilisában végzett közvélemény-kutatásunk szerint a megkérdezettek több mint 60 százaléka kifogásolhatónak tartotta, hogy nem a választópolgárok, hanem a parlamenti többség szavazta Bajnai Gordont kormányfővé. A Fidesz-szavazók 90, a bizonytalan pártválasztásúak 56 százaléka kifogásolta ezt az eljárást, ezzel szemben az MSZP-szavazók 95 százaléka semmi kifogásolni valót nem talált benne. Eltérőek voltak a vélemények arról, hogy mennyiben tekinthető szakértői kormánynak a Bajnai Gordon vezette kabinet: 44 százalék inkább egyetértett ezzel a jellemzéssel, 40 százalék viszont inkább nem. A két nagy párt szavazóinak többsége természetesen saját politikai szemüvegén keresztül látta ezt a kérdést, vagyis az MSZP szimpatizánsok 88 százaléka szakértői kormányt látott a Bajnai-kabinetben, a Fidesz-szavazók 64 százaléka viszont nem értett egyet ezzel. A pártválasztásukban bizonytalanok közül jóval többen tartották szakértőinek a Bajnai-kormányt (46 százalék), mint politikai összetételűnek (26 százalék).

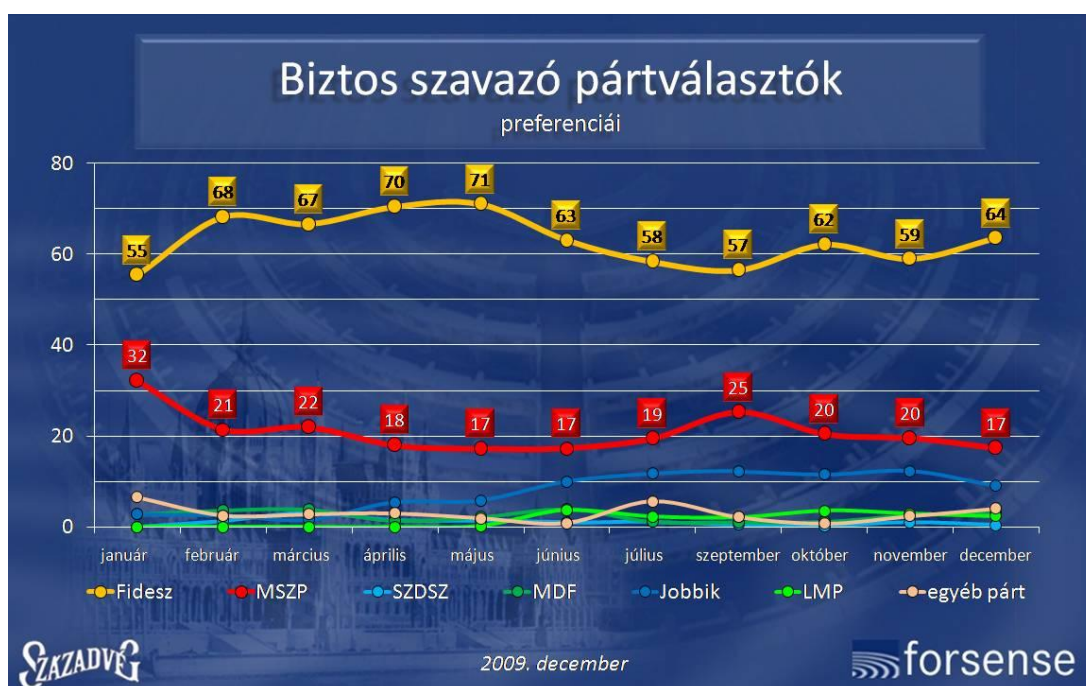
A megkérdezettek valamivel több mint fele vélte úgy, hogy a Bajnai Gordon vezette kabinet sem fog tudni jobban megbirkózni a gazdasági válsággal, mint a Gyurcsány-kormány. E kérdésben a Fidesz-szavazók mellett a bizonytalan pártválasztásúak többsége is pesszimista nézetet vallott. Abban viszont a kérdezettek többsége pártállásra való tekintet nélkül egyetértett, hogy Bajnai Gordon válságkezelő kormánya több eredményt érhetne el a választásokig hátralévő egy évben, ha intézkedéseit a parlament

ellenzéki pártjai is támogatnák. Az MSZP szavazóinak 96, a Fidesz szimpatizánsainak 59 százaléka osztotta ezt a nézetet, míg a bizonytalan pártválasztásúak kétharmada volt ezen a véleményen.

A kormányfőváltás után javult az emberek közérzete, míg áprilisban 50 százalékuk érezte úgy, hogy az országban nagyon rosszul mennek a dolgok, nyárra a legpesszimistábbak aránya 40 százalékra csökkent, decemberben pedig már „csak” 35 százalékuk tartozott ebbe a csoportba.

A kormányfőváltás azonban nem járt együtt a szocialista párt megerősödésével, sőt: az összes megkérdezett körében az MSZP támogatottsága januárról májusra 15-ről 10 százalékra csökkent, a Fideszé viszont 24-ről 35 százalékra nőtt, a biztosan szavazó pártot választók között a két párt különbsége meghaladta az 50 százalékot (71-17%).

2. ábra

A június EP-választáson a Fidesz elsőrő győzelmet aratott, a Jobbik pedig alig három százalékkal szerzett kevesebb szavazatot, mint az MSZP. A választást követő felmérésünk tanúsága szerint, akik elmentek szavazni június 7-én, és meg is mondták, melyik párt listáját választották, azok 11 százaléka nyilatkozott úgy, hogy csak a választás előtt néhány nappal, vagy a választás napján döntötte el, melyik pártra adja voksát. Körülbelül ugyanennyien voltak, akik néhány héttel előbb már eldöntötték, míg a másik végletről, azaz a választás előtt több mint egy évvel történő döntésről – azaz a stabil párthúségről – a szavazók 54 százaléka számolt be. A Fidesz és az MSZP támogatói többségükben már egy éve eldöntötték, hogy kire fognak szavazni, a Jobbik szavazóinak nagy része a szavazást megelőző hetekben döntött a párt mellett, míg az LMP szimpatizánsai gyakran csak a voksolás napján döntöttek.

Az összes megkérdezett 59 százaléka inkább, vagy nagyon elégedett volt az EP-választás eredményével. A Fidesz-listára szavazók között 96 százalék volt ez az arány, a Jobbik-szavazók körében 94 százalék,

míg az MSZP-ek esetében mindössze 19 százalék. Ez utóbbi csoport 79 százaléka inkább, vagy teljesen elégedetlen volt a választások kimenetelével.

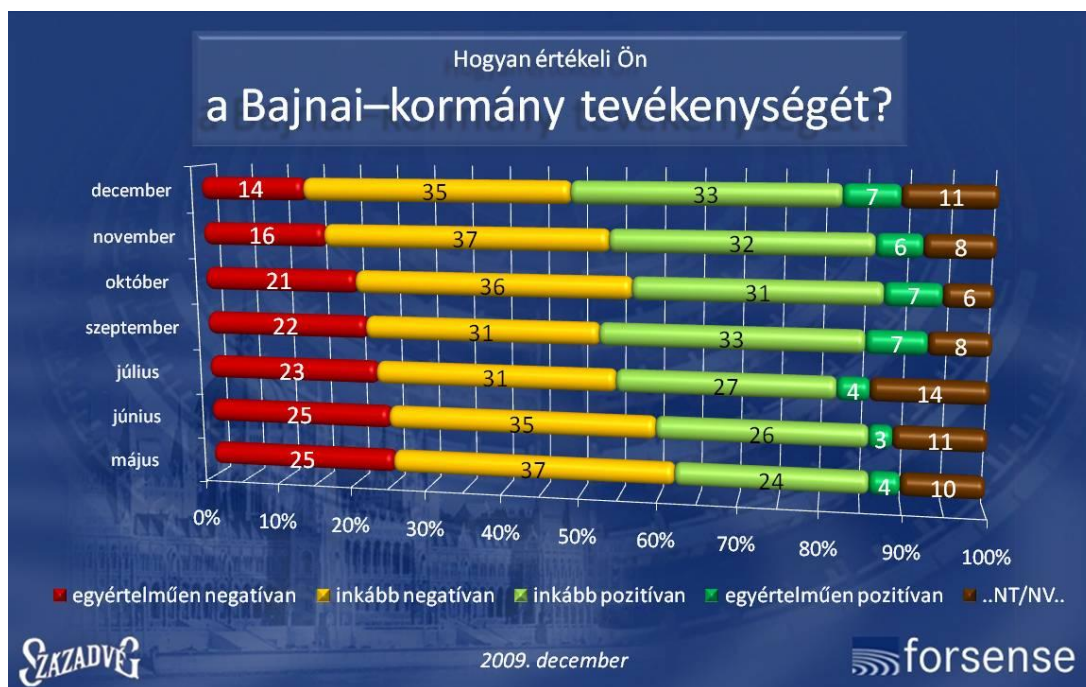
A Jobbik szereplésének megítélése erősen megosztotta a társadalmat. A kérdezettek 46 százaléka szerint inkább jó Magyarország számára, hogy három Jobbik-képviselő is lesz az Európai Parlamentben, ezzel szemben 38 százalékuk szerint ez inkább rossz az ország számára. A Fidesz-szavazók többsége (56 százalék) inkább pozitívan tekintett erre a tényre, és ezen kívül a nem szavazók, illetve a pártválasztásukat eltitkolók között is többen tartották inkább jó dolognak a Jobbik jelenlétét, mint ahányan rossznak. A kérdezettek 72 százaléka egyetlen olyan üzenetet sem tudott említeni, amelyekkel a Jobbik megszólította a választókat. Két olyan téma volt, amit viszonylag sokan (10-10%) említettek: a magyar gazdákat védő földtörvény ígérete, valamint a roma-kérdés.

Az uniós választás átrajzolta az ország politikai térképét. A júniust követő hónapokban meglepő módon a győztes Fidesz szavazóinak aránya csökkent, az MSZP-é viszont nőtt. A különbség azonban így is tetemes volt a két párt között. Az MSZP támogatottsága szeptemberben érte el csúcspontját, a biztosan szavazó pártot választók 25 százaléka választotta volna a szocialistákat a parlamenti választáson, de még így is 30 százalékkal maradt el az MSZP a Fidesztől. A szocialisták – rövid távú - erősödése a Bajnai kormány elfogadásával függött össze, őszre támogatottságuk újra visszaesett. A Fidesz támogattságának csökkenése a Jobbik megerősödésének volt köszönhető, az EP-választás után már nem tudták elérni tavaszi eredményeiket. A Jobbik stabilizálni tudta támogatottságát, stabilan 10 százalék fölé került a biztos pártválasztók között, a párt vezető politikusainak, Vona Gábornak és Morvai Krisztinának az ismertsége folyamatosan nőtt, viszont megítélésük ezzel párhuzamosan csekély mértékben romlott.

Sajátosan alakult a kormány, ezen belül Bajnai Gordon megítélése. A kormányfő népszerűségi indexe márciusban 38, júniusban 36 pont volt, szeptemberben viszont már 45 ponton állt, amit decemberben is meg tudott tartani. Bajnait a szocialista szavazók pár hónap alatt elfogadták, körükben 12 ponttal volt magasabb decemberben Bajnai indexpontszáma, mint Gyurcsány Ferencé (80-68 pont). A Fidesz szavazói között még nagyobb eltérés volt a két politikus megítélésében, decemberi felmérésünkben Bajnait 30 pontra értékelték, elődje csak 13 pontot ért el.

Mindez annak köszönhető, hogy a kormányt ugyan a többség negatívan értékelte, de megítélése folyamatosan javult. Áprilisban még a megkérdezettek kétharmada adott negatív osztályzatot a Bajnai-kormánynek, s különösen magas volt azok aránya, akik egyértelműen negatívan ítélték meg a kabinet tevékenységét. Ezek aránya azonban folyamatosan csökkent, s áprilisban már csak a kérdezettek 14 százaléka adta a legrosszabb osztályzatot a kormánynek. Az „inkább negatív” értékelést adók aránya változatlan maradt, az „inkább pozitív” osztályzattal értékelők aránya viszont nőtt, ennek következtében év végére a pozitívan értékelők aránya megközelítette a negatív osztályzatokat adókét (40-49%).

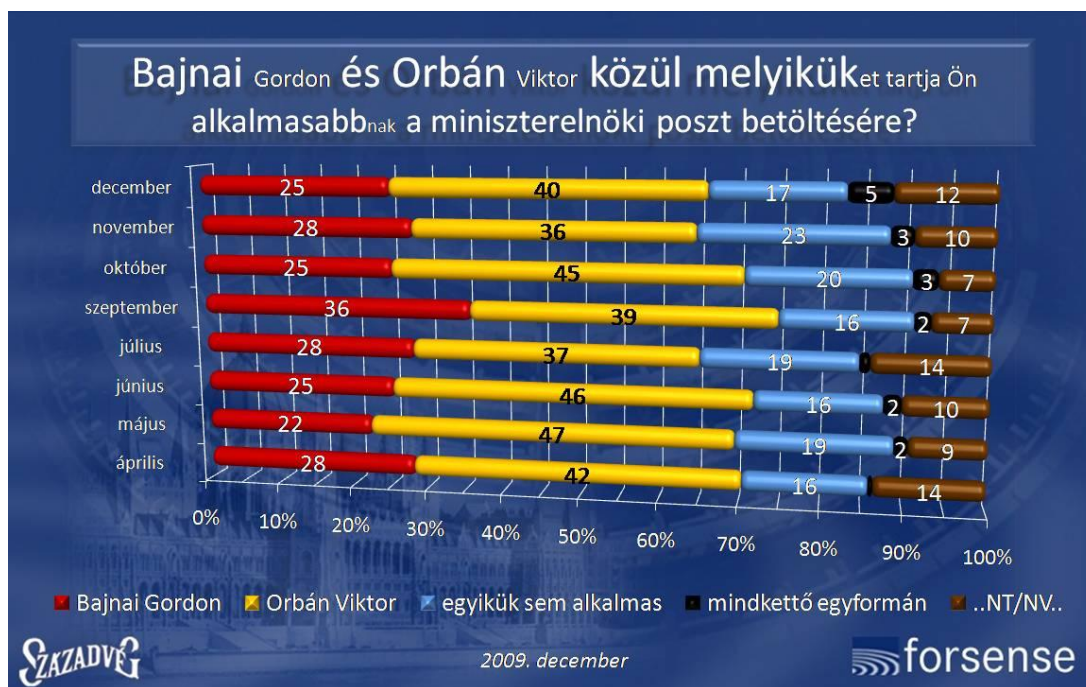
3. ábra

A Bajnai-kormány javuló megítélése vélhetően összefüggött azzal, hogy a kormányfőt sokkal többen tartották alkalmas miniszterelnöknek, mint elődjét. Áprilisban a kérdezettek 23-23 százaléka tartotta alkalmas kormányfőnek Bajnai Gordont és Gyurcsány Ferencet, 3 százaléuk mindkettőt, 36 százaléuk egyiküket sem tartotta megfelelőnek, 16 százaléuk pedig nem tudott válaszolni a kérdésre. Tavasszal a két politikus közül már Bajnait tartották többen alkalmasnak (30 százalék feletti eredménnyel, Gyurcsányt már csak a kérdezettek 15 százaléka vélte alkalmasabbnak). Októberben már sokkal többen vélték a regnáló kormányfőt alkalmasnak: a kérdezettek 46 százaléka gondolta Bajnait alkalmasabbnak a két politikus közül, Gyurcsányt csak a kérdezettek tizede.

Ugyanakkor változatlanul sokan voltak, akik nem voltak elégedettek a kormánnyal, és a kérdezettek harmada sem Bajnait, sem Gyurcsányt nem tartotta megfelelő miniszterelnöknek. Láttuk továbbá, hogy az MSZP népszerűsége sem emelkedett őszele számottevően, így nem meglepő, hogy Bajnait és Orbánt összehasonlítva sokkal többen tartották a Fidesz elnökét megfelelő kormányfőnek. Csúpan szeptemberben közelítette meg Bajnai Orbánt, a Fidesz elnökét gyakorlatilag a regnáló miniszterelnök beiktatásától fogva 10-15 százalékkal többen tartják alkalmasabb kormányfőnek.

4. ábra

Pártok népszerűsége

A pártpreferencia-vizsgálatok a választásra fókuszálnak, vagyis az derül ki belőlük, hogy az emberek a felmérés időpontjában melyik pártra szavaznának, az viszont nem, hogy mekkora mértékben tartják rokonszenvesnek vagy ellenszenvesnek az egyes pártokat. Ráadásul a magyarországi sajátosságok miatt, mivel a választók zöme hosszú ideje két pártra adja voksát, a parlamentbe jutásra esélyes kisebb pártok bázisáról sem tudunk sokat, hiszen a havi közvélemény-kutatásokba e politikai szervezeteknek csak néhány szavazója kerül be. A pártszimpátia felmérésből továbbá azt is megtudjuk, hogy az egyes pártok szavazói milyen pártokat tartanak még szimpatikusnak, ezekből pedig többek között kiderül, hogy a kisebb pártok honnan számíthatnak esetleg „átszavazásra”.

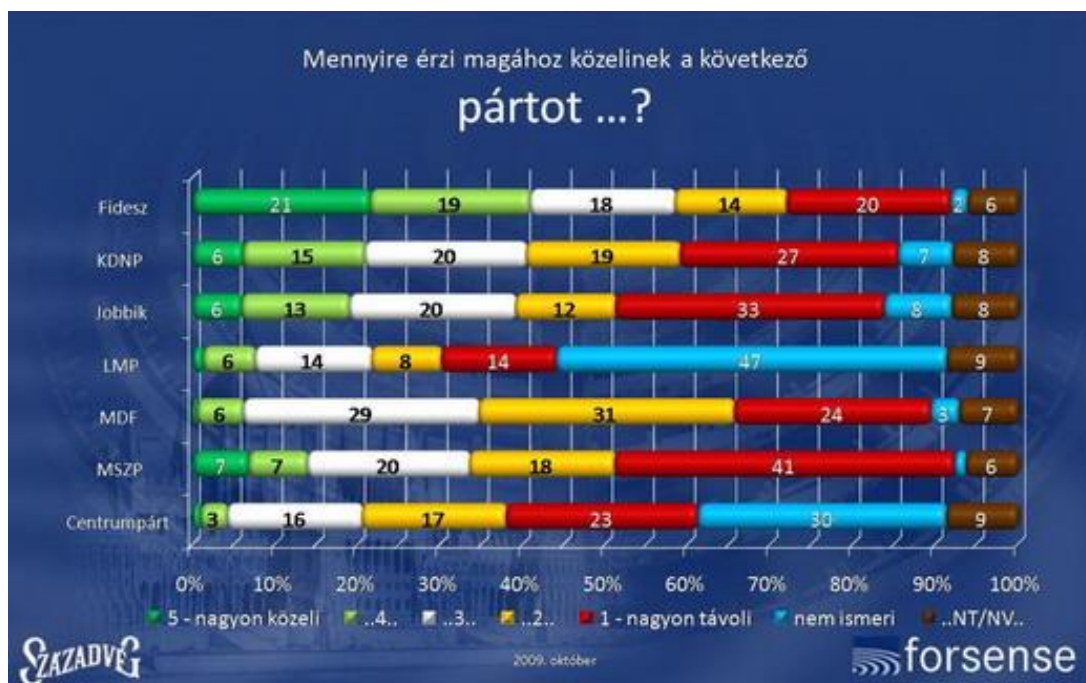
2009. októberi felmérésünkben a kérdezetteknek arra kellett választ adniuk, hogy az egyes pártokat mennyire érzik magukhoz közelinek vagy távolinak. A felsorolt tizennégy párt mindegyikét ötfokú skálán osztályozhatták, ahol az 1-es azt jelentette, hogy nagyon távol, az 5-ös pedig azt, hogy nagyon közel áll hozzá az adott párt. Kilenc párt esetében a megkérdezettek legalább 90 százaléka meg tudta ítélni, mennyire áll hozzá közel vagy távol az adott politikai szervezet. Öt szervezetet alacsony ismertségük miatt ennél jóval kevesebben értékelték. A kérdezettek közel harmada nevük említése után sem tudta beazonosítani a Centrum Pártot, az MCF Roma Pártot, és az MSZDP-t, 47 százalékuk az LMP-t, 56 százalékuk pedig az Élőláncot.

A válaszolók mintegy negyede egyetlen pártnak adott közepesnél jobb osztályzatot (azaz 4-est, vagy 5-öst), vagyis tekintett magához közelinek egy politikai erőt. A választópolgárok 40 százalékára jellemző a többes pártszimpátia, kettőnél is több pártot elfogadhatónak a kérdezettek 20 százaléka érez. A politikával és a pártok működésével szembeni elégedetlenséget mutatja, hogy a kérdezettek harmada

egyetlen pártot sem tartott magához közel állónak. A kérdezettek 85 százaléka kettőnél több párt esetében érzett nagy távolságot, minden második kérdezett legalább hét politikai szervezetet érzett ellenszenvesnek.

2009 októberében – az aktuális pártpreferenciáknak megfelelően – a Fideszt érezték a legtöbben magukhoz közel állónak, a kérdezettek 40 százaléka adott 4-es vagy 5-ös osztályzatot a pártra, ami nyolc százalékkal volt több, mint 2008 őszén. Eközben a legnagyobb ellenzéki párt negatív osztályzatainak aránya öt százalékkal lett kisebb 2008-hoz képest, így a Fidesz indexpontszáma százaskálára konvertált átlagosztályzatok alapján 46-ról 52-re emelkedett. A szocialistákat egy évvel korábban a kérdezettek 47 százaléka érezte „nagyon távolinak”, 2009 őszére ezek aránya 59 százalékra nőtt. Eközben a kormánypárttal szimpatizálók aránya 23-ról 14 százalékra csökkent, a válaszok átlagából generált index pedig 37-ről 28 pontra esett vissza.

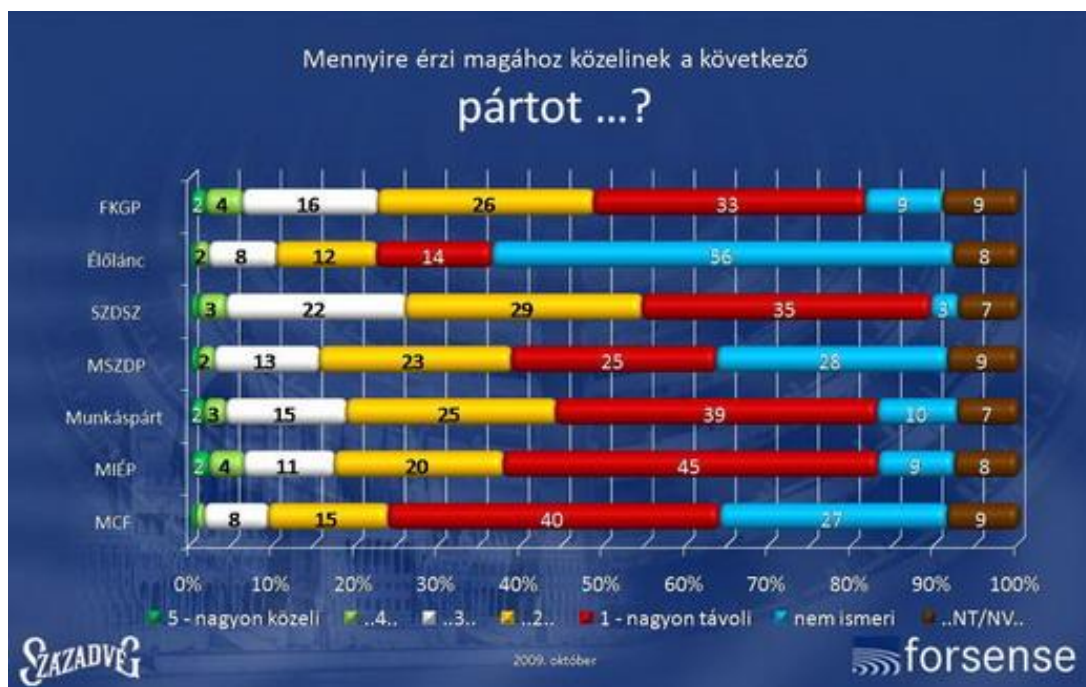
5. ábra

A három kisebb parlamenti párt közül a KDNP-vel rokonszenvezők aránya nőtt egy év alatt (16-ról 21 százalékra), az MDF-et csupán a kérdezettek 6, az SZDSZ-t 4 százalék érezte magához közelállónak. Az osztályzatok 0-100-as skálára transzformálásával is ugyanez a három párt sorrendje: a KDNP – a Fidesz szavazóinak szimpátiája következtében – 37 pontot ér el, az MDF pontszáma 31, az SZDSZ-é 24 volt.

2008 őszéhez képest a Jobbikot értékelni nem tudók aránya 24-ről 8 százalékra csökkent, ugyanakkor a párttal rokonszenvezők aránya 7-ről 19 százalékra emelkedett. Ezzel párhuzamosan 57-ről 45 százalékra esett vissza a pártot maguktól távolinak érzők aránya. A viszonylag nagy elutasítottság mellett is, a Jobbik rokonszenzindexe összességében 20 pontról 34-re nőtt egy év alatt.

6. ábra

Az LMP-vel rokonszenvezők aránya 7 százalék volt, míg a MIÉP-et 6 százalék érezte magához közelinek. A parlamenten kívüli pártok jelentős részére jellemző a nagyfokú elutasítás, a MIÉP-et a kérdezettek 65, a Munkáspártot 64, az FKGP-t 59, az MCF-et 55 százalék érezte magától távolinak. Másik részét pedig sokan nem is ismerik. Így az első csoportba tartozóknak nagyon alacsony, 25 pont alatti a rokonszenvidex, a kevésbé ismertek között pedig az LMP ért el a Jobbikhoz hasonló pontszámot (34 pont).

A kérdezettek kevesebb, mint fele tartott legalább két pártot szimpatikusnak. A legnépszerűbb „páros” a Fidesz és a KDNP: az összes megkérdezett 19 százalékának volt szimpatikus egyszerre mind a két párt. Nagyon kevesen voltak, akik a Fidesz és a KDNP közül az egyiket szimpatikusnak tartják, a másikat viszont közömbösnek, vagy ellenszenvesnek érzik (20%), a többi párt esetében jóval jelentősebb azok aránya, akik csak egyik párttal szimpatizálnak, míg egy másikkal közömbösek vagy nem is kedvelik.

A kutatásból kiderült, hogy létezik még egy jelentősnek mondható „kettős” kötődéssel rendelkező csoport: az összes választópolgár 11 százaléka a Fideszt és a Jobbikot egyaránt szimpatikusnak tartotta. A Jobbikkal szimpatizálók közel kétharmada a Fideszt is szimpatikusnak tartja, a lényegesen nagyobb Fidesz-szimpatizáns körben pedig 28 százalék a Jobbikot elfogadók aránya. A legnagyobb ellenzéki párttal többé-kevésbé szimpatizálók csoportjának összetettségét mutatja, hogy a radikális jobboldali pártot magukhoz közel érzők viszonylag nagy száma mellett, több mint egyharmaduk elutasította a Jobbikot.

A két radikális jobboldali párt társadalmi bázisának eltérő karakterét mutatta, hogy a MIÉP-pel szimpatizálók 79 százaléka rokonszenvezett a Jobbikkal, fordított esetben azonban csak 26 százalék volt ez az arány, ugyanakkor a Jobbikkal szimpatizálók 43 százaléka negatívan ítélte meg a MIÉP-et.

Az MSZP-t és az SZDSZ-t is egyszerre elfogadók aránya mindössze 3 százalék volt, ami elsősorban a liberális párt csekély létszámú szimpatizánsi köréből következett. Csupán a kérdezettek 15 százaléka tartotta legalább egyiküket szimpatikusnak.

Végül megvizsgáltuk két, a parlamentbe jutásra esélyes, különböző elveket valló, de a politikai szféra centrumába tartozó pártnak, az MDF-nek és az LMP-nek a két nagy párthoz fűződő kapcsolatát. Az MDF-fel szimpatizálók jobban kedvelték a Fideszt mint a szocialistákat: 52 százalékuk szimpatizált az ellenzéki párttal és csak 30 százalékuk a szocialistákkal. A szocialisták hívei körében azonban többen voltak azok, akik jobban kedvelték az MDF-et, mint a Fidesszel rokonszenvezők táborában (13, illetve 8 százalék), de alapvetően egyik csoport sem szimpatizál az MDF-fel. A Fideszt szimpatikusnak tartók 56 százaléka tartja ellenszenvesnek az MDF-et, a szocialisták körében is igen magas, 43 százalék ez az arány.

Az LMP-vel szimpatizálók csoportjának meghatározó része egyik nagy pártot sem kedvelte: a Fideszt 41, az MSZP-t 56 százalékuk tartotta ellenszenvesnek. A Fidesszel szimpatizálók aránya 24, az MSZP-t 19 százalékuk érzi közel magához. Az ellenszenv kölcsönös: a Fideszt kedvelőknek csupán 4, a szocialistákkal rokonszenvezőknek csak 10 százaléka tartotta az LMP-t szimpatikusnak. Az alacsony értékekhez hozzájárult az is, hogy mindkét nagy párt bázisában nagyon magas, 50 százalékot meghaladó volt azok aránya, akik nem ismerték, vagy nem tudtak véleményt formálni az LMP-ről.

A két nagy párt szavazótábora és a bizonytalan szavazói csoport vizsgálata alapján az a nem meglepő eredmény született, hogy a pártbázisok többsége negatívan értékelte kedvenc pártja politikai riválisait. Egyetlen esetben mértünk a közepes átlagosztályzatnak megfelelő, 50-es indexpontnál erősebb eredményt: a Fidesz szavazói 59 pontra értékelték a KDNP-t, igaz ebben az esetben semmiképpen nem riválisról, sokkal inkább „testvérpártról” beszélhetünk. A legnagyobb ellenzéki párt szavazói viszonylag magas átlagosztályzatot adtak Jobbik esetében (42 pont), az MSZP pedig ellenszenvesebb volt számukra, mint az SZDSZ (16, illetve 23 pont). Az MSZP szavazói nem adtak egyetlen pártnak sem zömmel magas osztályzatot, körükben a második leginkább kedvelt párt az LMP (40 pont), őket követte szoroson az MDF, majd az SZDSZ (34 pont). Három párt kapott nagyon rossz osztályzatot a szocialisták híveitől, a Fidesz, a Jobbik, illetve a MIÉP. A bizonytalanok körében is a Fidesz a legnépszerűbb párt, de ebben a választói csoportban érhető tetten legerősebben a politikai kiábrándultság: a legnagyobb ellenzéki pártnak 44 pont is elég volt az „elsőséghez”. A bizonytalanok körében a Fideszt az LMP, a Jobbik és az MDF követte, a többi párt 30 pontnál kevesebbet ért el ebben a csoportban.

A pártok bázisainak egymástól mért távolságának együttes vizsgálatát teszi lehetővé az úgynevezett sokdimenziós skálázás (MDS) módszere, melynek segítségével egy koordináta-rendszerben ábrázolhatók a pártok, s a távolságok jelzik, hogy mennyire hasonlóan vagy különbözően vélekednek a megkérdezettek az adott politikai formációkról. Minél hasonlóbb két párt válaszolónkénti megítélése – akár pozitív, akár negatív irányban – annál közelebb találhatók egymáshoz az így kapott ábrán.

7. ábra

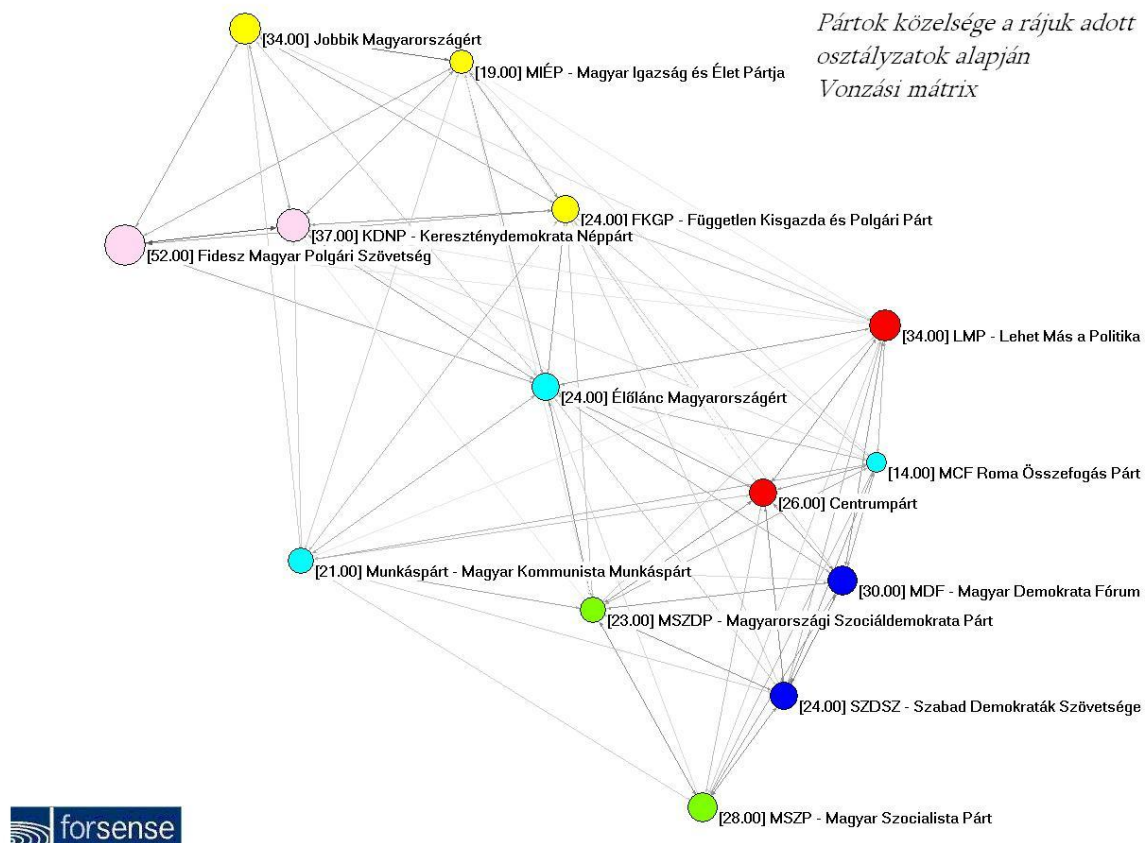

A vízszintes (x) tengelyt nevezhetjük kormánypárti-ellenzéki tengelynek, a két végpontján az egymással szembe helyezkedő két legnagyobb politikai párt a Fidesz és az MSZP áll. Az LMP és a MIÉP értékelése ezen a tengelyen azért lehet hasonló, mert a válaszadók mind a Fidesztől, mind az MSZP-től eltérő módon pontozták ezeket a pártokat, a két nagy politikai tömbtől ez a két párt van megítélés alapján a legtávolabb. A korábbi ilyen jellegű elemzésekben nem szereplő MCF az SZDSZ-szel hasonló megítélés alá esik ezen tengely mentén, és sokkal inkább az MSZP-hez közel helyezkedik el. Az MDF inkább a kormányoldalhoz köthető, ami elsősorban annak köszönhető, hogy a Fidesz szimpatizánsainak meghatározó része inkább az MSZP-re és SZDSZ-re adott osztályzatokhoz hasonlóan értékeli a pártot, amit feltehetően az a percepció határoz meg, hogy a kormányoldalhoz látják közelebb Dávid Ibolya pártját.

A másik, függőleges (y) tengelyre leginkább egy mérsékelt-radikális jelző illik. A radikális dimenzió végpontjában a Jobbik és a MIÉP áll, a mérsékelt oldalon pedig a Fidesz az MDF, az MSZP és az LMP. A radikális pártok látványos elkülönülésének az oka az, hogy azoktól a válaszolóktól, akik nem tartoznak közvetlen szimpatizánsi körükhöz nagy valószínűséggel rossz osztályzatokat kaptak. Más szóval: egymással élesen szemben álló választói csoportok is konszenzust találnak akkor, ha a Jobbik vagy a MIÉP elutasításáról van szó. Az elutasítás mögött természetesen más-más motivációk is lehetnek, mint például az MSZP és a Fidesz esetében. Ezzel párhuzamosan az utóbbi két párt pozíciójában a parlamenti pártoktól (így a regnáló politikai elitől) való távolságtartás is kifejeződik. A tengely „mérsékelt” végén található pártokban közös, hogy szimpatizánsaik öndefiníciója esetében, az ellenzéki-kormánypárti megosztottság mellett fontos a radikális politikai erők elutasítása, vagyis nagyszámú olyan támogatóval rendelkeznek, akik a Jobbik, illetve a MIÉP esetében rossz osztályzatokat adtak, miközben a két nagy párthoz illetve a két centrumbeli párthoz relatíve közelebb állnak.

A pártok egymáshoz viszonyított távolsága meghatározható hálózatelemzési módszerek felhasználásával is. Amennyiben a pártok ábrázolásában azok vannak összekötve, amelyek között bizonyos szempontból jelentős pozitív kapcsolat van. A pártok közti vonal annál vastagabb, minél erősebb ez az együtt járás. A pártok csoportokba sorolhatók aszerint, hogy a közöttük lévő kötések alapján mennyire hasonlítanak egymáshoz (az ábrán ezt színek jelölik). A csúcsok nagysága, és a nevek melletti számok a pártok - az elemzés korábbi részében tárgyalt - népszerűségi indexeit mutatják.

8. ábra

Két párt ebből a szempontból történő hasonló megítélése még nem jelenti feltétlenül azt, hogy a két párt mögött hasonló szimpatizánsi kör állna. Erre jó példa a Jobbik és a Munkáspárt közötti pozitív korreláció, ami abból adódik, hogy az emberek nagy többsége mind a két pártot elutasítja, ezért sok hasonló (negatív) osztályzatot kapnak és így egymáshoz hasonlítanak hálózati szempontból. A Fidesz-KDNP közelsége nem meglepő, mint ahogy szintén várható eredmény volt a Jobbik és a MIÉP egymáshoz hasonló megítélése. Az FKGP megítélése – hasonlóan az MDS elemzéshez – szintén inkább a radikális Jobbikhoz van közelebb, mint a Fideszhez. Érdekes helyzetben van az Élőlánc, ami központi szereplő ebben a hálózatban. Ez valószínűleg abból adódhat, hogy egy viszonylag alacsony ismertségű pártról van szó, ezért még a pártot ismerők sem igazán tudják hozzákötni egyik pólushoz sem, és nem is adnak egyikhez sem hasonló osztályzatot rá, így egyfajta köztes párt szerepét tölti be a politikai táborok között.

A pártpreferenciák szocio-demográfiai háttere

2009-es politikai közvélemény-kutatásaink során megkérdezettek válaszait tartalmazó összevont adatbázisunkból 5376 ember nevezett meg valamilyen pártot arra a kérdésre, hogy melyik pártra szavazna az országgyűlési választásokon. A valamilyen *pártot választók* így kialakult csoportját tartalmazó almintát használtuk fel arra, hogy megismerjük a pártbázisok szocio-demográfiai hátterét.

2009-ben a pártot választó kérdezettek 60 százaléka a Fideszt, 23 százaléka az MSZP-t, 8 százaléka a Jobbikot, 3 százaléka az MDF-et, 2-2 százaléka az SZDSZ-t illetve az LMP-t támogatta volna szavazatával a parlamenti választáson. Életkor szerint a legidősebb bázisa az MSZP-nek van, szavazóik átlagéletkora 54 év. Őket a Fidesz szavazói követik 47 évvel, az SZDSZ szavazói átlagosan 48, az MDF-re voksolók 45 évesek. A jelenleg parlamenten kívüli pártok közül a Jobbik választói átlagosan 40, az LMP-sek 34 évesek.

Életkori csoportbontásban azt láthatjuk, hogy ugyan minden korcsoportban a Fidesz volt a legnépszerűbb magyar párt, de míg a 35 év alattiaknál 46 százalék a különbség az MSZP-hez képest (61-15%), addig az 55 év felettiéknél „csak” 21 százalék (55-34%). A Fidesz szavazói hasonló arányban vannak jelen az egyes életkori csoportokban, két párt esetében azonban jelentős különbségeket mértünk. A szocialista szimpatizánsok aránya folyamatosan nőtt az életkorral, az 55 évesnél idősebbek körében több mint kétszer annyi MSZP-szavazó volt, mint a 35 év alattiaknál. A Jobbik híveinél ezzel ellentétes tendenciát figyelhettünk meg: a legfiatalabbak körében háromszor akkora a radikális párt híveinek aránya, mint az 55 év felettiéknél. Az MSZP és Jobbik szavazóinak eltérő életkori profiljából adódik, hogy a 35 év alattiaknál a szocialista szavazók aránya csupán 3 százalékkal volt magasabb, mint a Jobbikot választók aránya. Az MDF és SZDSZ szavazói egyenletesen oszlanak meg az egyes csoportokban, az LMP-sek azonban felülreprezentáltak a fiatalok körében. Ugyanakkor e három párt híveinek aránya mindhárom életkori csoportban alacsony, sehol sem érte el a parlamenti küszöböt.

1. táblázat A pártot választók pártpreferenciái életkor szerint

	35 év alattiak	35-54 évesek	55 év felettié	<i>pártot választók</i>
Fidesz	61%	64%	55%	60%
MSZP	15%	19%	34%	23%
Jobbik	12%	9%	4%	8%
MDF	4%	3%	3%	3%
LMP	4%	1%	0%	2%
SZDSZ	1%	2%	1%	2%
egyéb párt	3%	2%	4%	3%
összesen	100%	100%	100%	100%

Főként a kisebb pártok bázisának megismeréshez nyújt biztosabb támpontokat, ha megvizsgáljuk a pártok támogatóinak belső összetételét. Ez esetben azt nézzük meg, hogy az egyes csoportok mintában szereplő arányához képest mennyiben tér el a pártok támogatói köre.

2009-ben a pártot választók körében a 35 év alattiak aránya 31 százalék volt (2. táblázat). Az MSZP szavazói között ennél jóval alacsonyabb a fiatalok aránya (20%), és az SZDSZ szavazói körében is kevesebben vannak a 35 év alattiak. A három általunk vizsgált kisebb párt szavazóinál azonban magasabb a fiatalok aránya, az MDF és a Jobbik esetében is viszonylag jelentős a 35 év alattiak felülreprezentációja, az LMP bázisa pedig döntő részben (70%) fiatalokból áll.

A 35-54 évesek hasonlítanak leginkább a teljes választói körhöz, vagyis a pártok bázisa e csoportban alig tér el attól, mint amit az összes választó körében mértünk. Az összes választó 34 százaléka tartozik ebbe az életkori csoportban, az egyes pártokat támogatók körében csak pár százalékkal tér el az e csoportba tartozók aránya. Két kivétellel talákoztunk: az LMP támogatói között kevesebben, az SZDSZ szavazói között többen voltak középkorúak.

Az összes pártot választó 35 százaléka tartozik az 55 év felettek csoportjába, az MSZP szavazóinak azonban több mint fele került ki az idősebb korosztályból, a Jobbik híveinek viszont csak 18 százaléka 55 év feletti, az LMP-t választók aránya pedig elenyésző ebben a korcsoportban.

2. táblázat Pártok támogatottsága életkori csoportokban

	35 év alattiak	35-54 évesek	55 év felettek	összesen
Fidesz	32%	36%	32%	100%
MSZP	20%	28%	52%	100%
Jobbik	46%	36%	18%	100%
MDF	40%	32%	29%	100%
LMP	70%	25%	5%	100%
SZDSZ	27%	42%	31%	100%
egyéb párt	32%	26%	42%	100%
<i>pártot választók</i>	<i>31%</i>	<i>34%</i>	<i>35%</i>	<i>100%</i>

Az iskolai végzettség korántsem vont olyan éles törésvonalakat az egyes társadalmi csoportok között, mint az életkor. A szocialista szavazók tulajdonképpen minden csoportban akkora arányban vannak jelen, mint az összes pártot választó között (a legnagyobb eltérés is csak négy százalékos), a Fidesz szavazói valamelyest felülreprezentáltak az alacsonyabb iskolai végzettségűek körében. A Jobbik választói az érettségizettek és főiskolát végzettek csoportjaiban vannak nagyobb számban, az MDF és az LMP szavazói pedig nagyobb arányban szerepelnek a magasabb iskolai végzettségűek között.

3. táblázat A pártot választók pártpreferenciái iskolai végzettség szerint

	max. 8 általános	szakmunkás	érettségi	főiskola	egyetem	<i>pártot választók</i>
Fidesz	63%	66%	58%	51%	57%	60%
MSZP	24%	20%	23%	27%	23%	23%
Jobbik	5%	6%	10%	9%	5%	8%
MDF	2%	2%	3%	7%	5%	3%
LMP	0%	1%	2%	2%	7%	2%
SZDSZ	1%	2%	1%	2%	2%	2%
egyéb párt	3%	3%	3%	3%	2%	3%
összesen	100%	100%	100%	100%	100%	100%

A legfeljebb nyolc általánost végzettek körében a kisebb pártok (az SZDSZ kivételével) kevésbé voltak népszerűek, az LMP támogatóinak aránya különösen alacsony (4. táblázat). Számarányukhoz képest szintén kevesebben vannak szakmunkások az LMP támogatói között, míg az összes pártválasztó 21 százaléka szakmunkás, az LMP-t választóknak csak 11 százaléka. Csupán a fideszesek körében felülreprezentált a szakmunkások aránya, viszont ott is csak kis mértékben. A Jobbik szavazói körében igen jelentős az érettségizettek aránya, míg a pártválasztók 46 százaléka rendelkezik érettségivel, a Jobbik támogatóinak 56 százaléka végzett gimnáziumban vagy szakközépiskolában. Jól jellemzi az érettségizettek túlsúlyát a Jobbik támogatói között, hogy az összes többi iskolázottsági csoportban alulreprezentált az arányuk.

Igazán jelentős eltéréseket a két diplomás csoportban látunk. Két párt, az MDF és az LMP támogatói körében szerepelnek számarányukhoz képest jóval nagyobb arányban főiskolát illetve egyetemet végzettek. A pártválasztók 10 százaléka érettségizett, az MDF szavazói között azonban 22 százalék az arányuk, és az egyetemet végzettek köréből is többen választják az MDF-et. Az egyetemi diplomával rendelkezők az összes pártválasztó 8 százalékát teszik ki, az MDF támogatói között viszont 12 százalék az arányuk. 28 százalékos eredménnyel azonban elsősorban az LMP választói között felülreprezentált az egyetemi diplomával rendelkezők aránya.

4. táblázat Pártok támogatottsága iskolai végzettség szerinti csoportokban

	max. 8 általános	szakmunkás	érettségi	főiskola	egyetem	<i>pártot választók</i>
Fidesz	17%	23%	44%	9%	9%	100%
MSZP	17%	18%	46%	12%	8%	100%
Jobbik	11%	17%	56%	11%	5%	100%
MDF	11%	16%	40%	22%	12%	100%
LMP	3%	11%	49%	9%	28%	100%
SZDSZ	15%	21%	42%	11%	11%	100%
egyéb párt	17%	20%	49%	9%	5%	100%
<i>pártot választók</i>	<i>16%</i>	<i>21%</i>	<i>46%</i>	<i>10%</i>	<i>8%</i>	<i>100%</i>

2009-ben minden lakóhelyi csoportban a Fidesz volt a legnépszerűbb párt, de az életkorhoz hasonlóan a település is cezúrát képez az egyes csoportok pártpreferenciáiban. A Fidesz szavazóinak aránya átlagos a városokban, viszont a községekben élők körében 18 százalékkal magasabb a párt támogatóinak aránya, mint Budapesten. A szocialista párt e szempontból a Fidesz inverzét jelenti: a városokban átlagos a támogatottságuk, de a budapestiek körében a községekhez képest másfélszeres a támogatottságuk (30-19%). A kisebb pártok jellemzően a nagyvárosokban, főként Budapesten népszerűek, a Jobbik viszont a kisvárosokban népszerű leginkább.

5. táblázat A pártot választók pártpreferenciái lakóhely szerint

	budapestiek	megyei jogú városban élők	városban élők	falun élők	<i>pártot választók</i>
Fidesz	49%	59%	58%	67%	<i>60%</i>
MSZP	30%	25%	22%	19%	<i>23%</i>
Jobbik	7%	7%	10%	7%	<i>8%</i>
MDF	4%	4%	4%	2%	<i>3%</i>
LMP	4%	2%	1%	1%	<i>2%</i>
SZDSZ	3%	2%	1%	1%	<i>2%</i>
egyéb párt	3%	2%	2%	3%	<i>3%</i>
összesen	100%	100%	100%	100%	<i>100%</i>

A pártok támogatóinak lakóhely szerinti belső összetétele jelentős különbségeket mutat (6. táblázat). A 2009-es felméréseinkben résztvevők 18 százaléka volt budapesti, a Fideszesek körében arányuk csak

15%, a szocialista szavazóknak viszont 24 százaléka él a fővárosban. A főváros-centrikusság viszont főleg az SZDSZ-re (31%) és az LMP-re (40%) vonatkozik. A megyei jogú városokban élők aránya a legtöbb párt támogatói körében átlagos, csupán a Jobbik esetében kisebb, illetve az SZDSZ esetében nagyobb 4-4 százalékkal. A kisebb városokban már nagyobb különbséget tapasztalunk, a Jobbik szavazóinak 38, az MDF-re szavazók 37 százaléka lakik ilyen településen, az LMP-re voksolóknak viszont csak 22 százaléka. A falvakban a fővárosihoz hasonló megosztottságot mértünk, itt csupán a Jobbik szavazói szerepelnek számerejükhez megközelítően hasonló arányban, a Fidesz szavazói felülreprezentáltak, az MSZP és főként a kis pártok voksolói pedig alulreprezentáltak.

6. táblázat Pártok támogatottsága lakóhelyi csoportokban

	budapestiek	megyei jogú városban élők	városban élők	falun élők	összesen
Fidesz	15%	20%	29%	36%	100%
MSZP	24%	21%	29%	26%	100%
Jobbik	17%	16%	38%	29%	100%
MDF	22%	22%	37%	19%	100%
LMP	40%	18%	22%	19%	100%
SZDSZ	31%	24%	27%	19%	100%
egyéb párt	20%	16%	33%	32%	100%
<i>pártot választók</i>	<i>18%</i>	<i>20%</i>	<i>30%</i>	<i>32%</i>	<i>100%</i>